

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра тактичної та спеціальної фізичної підготовки
Факультет № 3

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «**Особиста безпека поліцейського**» вибіркових
компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
125 Кібербезпека (поліцейські)

**За темою - «Безпека людини в життєвому середовищі. Законодавство у сфері
охорони праці. Безпечні умови праці. Класифікація небезпек та
надзвичайних ситуацій. Надзвичайні ситуації природного характеру»**

Харків (Вінниця) 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 3
Протокол 29.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією спеціальних дисциплін
Науково-методичної ради ХНУВС
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3 (*протокол від 29.08.2023 № 17*)

Розробники:

1. Старший викладач кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3 Ларіонова І.Т.
2. Старший викладач кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3 Іншеков М.В.

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри педагогіки та психології факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, д.пед.н., професор Федоренко О.І.
2. Начальник кафедри тактики та тактико-спеціальної підготовки факультету службово-бойової діяльності Київського інституту Національної гвардії України, к.в.н., полковник Власюк В.В.

План лекції:

1. Основні положення Закону України «Про охорону праці».
2. Безпечні умови праці, небезпечні та шкідливі виробничі фактори
3. Основні завдання органів і підрозділів поліції в умовах надзвичайних ситуацій.
4. Основні законодавчі акти по охороні праці.
5. Організаційні основи охорони праці.

Рекомендована література

Основна:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. № 30. Ст. 141. Електронна версія <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кодекс цивільного захисту України. Електронна версія <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
3. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. для працівників поліції / О.Ю. Прокопенко, І.В. Власенко, М.Ю. Крепакова; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017.
4. Безпека працівників Національної поліції в умовах надзвичайних ситуацій / В.Г. Грибан, А.Є. Фоменко, Д.Г. Казначеев, О.І. Бойко; МВС України, Дніпропетровський дер. ун-т внутр. справ. Дніпро: ДДУВС, 2018

Текст лекції:

Головним завданням вивчення курсу «Охорона праці» є формування у майбутніх працівників поліції знань і навичок з безпеки праці, відповідального ставлення до збереження особистого життя і здоров'я та життя осіб, які працюють поруч.

Курсанти Університету після вивчення курсу «Охорона праці» повинні мати знання щодо загальних питань законодавства з охорони праці, електробезпеки, гігієни праці, санітарії, пожежної безпеки, способів надання першої допомоги потерпілим при нещасних випадках, аваріях.

Вони повинні вміти:

1. Проводити інструктаж з питань охорони праці, пов'язаних з роботою у шкідливих і небезпечних умовах;
2. Оцінювати обставини і приймати рішення щодо попередження вибухонебезпечних ситуацій;
3. Правильно діяти у разі виникнення пожежі;
4. Вміло користуватися первинними засобами пожежогасіння та пожежним інвентарем.
5. Правильно діяти у разі ураження підлеглих та інших осіб електричним струмом;

6. Надавати першу домедичну допомогу потерпілим при нещасних випадках.

Охорона праці визначає та вивчає можливі причини виробничих нещасних випадків, професійних захворювань, аварій, вибухів, пожеж та розробляє систему заходів вимог, з метою усунення цих причин і створення безпечних та приємних для працівника умов праці.

Ст. 1 Закону України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-ХІІ визначає, що **охорона праці**- це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Роботодавець - власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган, незалежно від форм власності, виду діяльності, господарювання, і фізична особа, яка використовує найману працю.

Працівник - особа, яка працює на підприємстві, в організації, установі та виконує обов'язки або функції згідно з трудовим договором (контрактом).

У Законі «Про охорону праці» вперше в історії України економічні заходи управління охороною праці зведені до рангу державної політики. Цим Законом у суспільстві стверджуються принципово нові взаємовідносини, що базуються на економічному механізмі управління умовами праці – формуванні у власника економічної зацікавленості в проведенні заходів щодо поліпшення умов праці.

Дія цього Закону поширюється на всіх юридичних та фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю та на всіх працюючих.

У Розділі II ЗУ «Про охорону праці» зазначено Гарантії прав на охорону праці:

1. Права на охорону праці під час укладання трудового договору.
 - умови трудового договору не можуть містити положень, що суперечать законам та іншим нормативно-правовим актам з охорони праці;
 - під час укладання трудових договорів (крім трудового договору про дистанційну роботу, про надомну роботу) роботодавець повинен поінформувати працівника під розписку про умови праці та про наявність на його робочому місці небезпечних і шкідливих виробничих факторів, які ще не усунуто, можливі наслідки їх впливу на здоров'я та про права працівника на пільги і компенсації за роботу в таких умовах відповідно до законодавства і колективного договору та з урахуванням особливостей спрощеного режиму регулювання трудових відносин, визначеного [главою III-Б](#) Кодексу законів про працю України;
 - працівнику не може пропонуватися робота, яка за медичним висновком протипоказана йому за станом здоров'я. До виконання робіт підвищеної небезпеки та тих, що потребують професійного добору, допускаються особи за наявності висновку психофізіологічної експертизи;

- усі працівники згідно із законом підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.

2. Права працівників на охорону праці під час роботи

- умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам законодавства;

- працівник має право відмовитися від дорученої роботи, якщо створилася виробнича ситуація, небезпечна для його життя чи здоров'я або для людей, які його оточують, або для виробничого середовища чи довкілля. Він зобов'язаний негайно повідомити про це безпосереднього керівника або роботодавця. Факт наявності такої ситуації за необхідності підтверджується спеціалістами з охорони праці підприємства за участю представника профспілки, членом якої він є, або уповноваженої працівниками особи з питань охорони праці (якщо професійна спілка на підприємстві не створювалася), а також страхового експерта з охорони праці;

- за період простою з причин, які виникли не з вини працівника, за ним зберігається середній заробіток;

- працівник має право розірвати трудовий договір за власним бажанням, якщо роботодавець не виконує законодавства про охорону праці, не додержується умов колективного договору з цих питань. У цьому разі працівникові виплачується вихідна допомога в розмірі, передбаченому колективним договором, але не менше тримісячного заробітку;

- працівника, який за станом здоров'я відповідно до медичного висновку потребує надання легшої роботи, роботодавець повинен перевести за згодою працівника на таку роботу на термін, зазначений у медичному висновку, і у разі потреби встановити скорочений робочий день та організувати проведення навчання працівника з набуття іншої професії відповідно до законодавства;

- на час зупинення експлуатації підприємства, цеху, дільниці, окремого виробництва або устаткування органом державного нагляду за охороною праці чи службою охорони праці за працівником зберігаються місце роботи, а також середній заробіток.

3. Право працівників на пільги і компенсації за важкі та шкідливі умови праці.

- працівники, зайняті на роботах з важкими та шкідливими умовами праці, безоплатно забезпечуються лікувально-профілактичним харчуванням, молоком або рівноцінними харчовими продуктами, газованою солоною водою, мають право на оплачувані перерви санітарно-оздоровчого призначення, скорочення тривалості робочого часу, додаткову оплачувану відпустку, пільгову пенсію, оплату праці у підвищеному розмірі та інші пільги і компенсації, що надаються в порядку, визначеному законодавством;

- у разі роз'їзного характеру роботи працівникові виплачується грошова компенсація на придбання лікувально-профілактичного харчування, молока або рівноцінних йому харчових продуктів на умовах, передбачених колективним договором;

- роботодавець може за свої кошти додатково встановлювати за колективним договором (угодою, трудовим договором) працівникові пільги і компенсації, не передбачені законодавством;

- протягом дії укладеного з працівником трудового договору роботодавець повинен, не пізніше як за 2 місяці, письмово інформувати працівника про зміни виробничих умов та розмірів пільг і компенсацій, з урахуванням тих, що надаються йому додатково.

4. Забезпечення працівників спецодягом, іншими засобами індивідуального захисту, мийними та знешкоджувальними засобами.

- на роботах із шкідливими і небезпечними умовами праці, а також роботах, пов'язаних із забрудненням або несприятливими метеорологічними умовами, працівникам видаються безоплатно за встановленими нормами спеціальний одяг, спеціальне взуття та інші засоби індивідуального захисту, а також мийні та знешкоджувальні засоби. Працівники, які залучаються до разових робіт, пов'язаних з ліквідацією наслідків аварій, стихійного лиха тощо, що не передбачені трудовим договором, повинні бути забезпечені зазначеними засобами;

- роботодавець зобов'язаний забезпечити за свій рахунок придбання, комплектування, видачу та утримання засобів індивідуального захисту відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці та колективного договору;

- у разі передчасного зношення цих засобів не з вини працівника, роботодавець зобов'язаний замінити їх за свій рахунок. У разі придбання працівником спецодягу, інших засобів індивідуального захисту, мийних та знешкоджувальних засобів за свої кошти роботодавець зобов'язаний компенсувати всі витрати на умовах, передбачених колективним договором;

- згідно з колективним договором роботодавець може додатково, понад встановлені норми, видавати працівникові певні засоби індивідуального захисту, якщо фактичні умови праці цього працівника вимагають їх застосування.

5. Відшкодування шкоди у разі ушкодження здоров'я працівників або у разі їх смерті

- відшкодування шкоди, заподіяної працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або у разі смерті працівника, здійснюється Фондом соціального страхування України відповідно до [Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності"](#);

- роботодавець може за рахунок власних коштів здійснювати потерпілим та членам їх сімей додаткові виплати відповідно до колективного чи трудового договору;

- за працівниками, які втратили працездатність у зв'язку з нещасним випадком на виробництві або професійним захворюванням, зберігаються місце роботи (посада) та середня заробітна плата на весь період до відновлення працездатності або до встановлення стійкої втрати професійної працездатності. У разі неможливості виконання потерпілим попередньої роботи проводяться його навчання і перекваліфікація, а також працевлаштування відповідно до медичних рекомендацій;

- час перебування на інвалідності у зв'язку з нещасним випадком на виробництві або професійним захворюванням зараховується до стажу роботи для призначення пенсії за віком, а також до стажу роботи із шкідливими умовами, який дає право на призначення пенсії на пільгових умовах і в пільгових розмірах у порядку, встановленому законом.

6. Охорона праці жінок

- забороняється застосування праці жінок на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, крім деяких підземних робіт (нефізичних робіт або робіт, пов'язаних з санітарним та побутовим обслуговуванням), а також залучення жінок до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми, відповідно до переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, граничних норм підіймання і переміщення важких речей, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я;

- праця вагітних жінок і жінок, які мають неповнолітню дитину, регулюється законодавством.

7. Охорона праці неповнолітніх

- не допускається залучення неповнолітніх до праці на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, до нічних, надурочних робіт та робіт у вихідні дні, а також до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми, відповідно до переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, граничних норм підіймання і переміщення важких речей, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

- неповнолітні приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду.

- порядок трудового і професійного навчання неповнолітніх професій, пов'язаних з важкими роботами і роботами із шкідливими або небезпечними умовами праці, визначається положенням, яке затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони праці.

- вік, з якого допускається прийняття на роботу, тривалість робочого часу, відпусток та деякі інші умови праці неповнолітніх визначаються законом.

8. Охорона праці осіб з інвалідністю

- підприємства, які використовують працю осіб з інвалідністю, зобов'язані створювати для них умови праці з урахуванням рекомендацій медико-соціальної експертної комісії та індивідуальних програм реабілітації, вживати додаткових заходів безпеки праці, які відповідають специфічним особливостям цієї категорії працівників;

- у випадках, передбачених законодавством, роботодавець зобов'язаний організувати навчання, перекваліфікацію і працевлаштування осіб з інвалідністю відповідно до медичних рекомендацій.

- залучення осіб з інвалідністю до надурочних робіт і робіт у нічний час можливе лише за їх згодою та за умови, що це не суперечить рекомендаціям медико-соціальної експертної комісії.

Одним з найважливіших завдань охорони праці є забезпечення таких умов праці, які б виключали можливість дії на працюючих небезпечних і шкідливих факторів.

Згідно зі ст. 153 Кодексу законів про працю власник підприємства зобов'язаний забезпечити належне технічне обладнання всіх робочих місць і створити на них умови праці відповідно до умов нормативних актів з охорони праці.

БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ПРАЦІ, НЕБЕЗПЕЧНІ ТА ШКІДЛИВІ ВИРОБНИЧІ ФАКТОРИ.

Умови праці – це сукупність факторів середовища і виробничого процесу, які впливають на здоров'я і працездатність людини під час її професійної діяльності.

Працездатність - здатність людини до праці, яка визначається рівнем її фізичних і психофізіологічних можливостей, а також станом здоров'я і професійною підготовкою.

Безпека – відсутність ризику, що пов'язаний з можливістю нанесення шкоди.

Безпека праці – стан умов праці, при якому відсутній виробничий травматизм.

Безпечні умови праці - умови праці, при яких вплив шкідливих і небезпечних виробничих факторів на працюючих виключено чи їх рівні не перевищують гранично допустимих норм.

Умови праці поділяються на 4 класи:

1. Оптимальні умови праці, при яких зберігається стан здоров'я працюючих і їх працездатність підтримується на високому рівні.

2. Допустимі умови праці, при яких параметри факторів виробничого середовища не перевищують встановлені гігієнічні нормативи.

3. Шкідливі умови праці характеризуються наявністю шкідливих виробничих факторів, що перевищують гігієнічні нормативи і здатні чинити несприятливий вплив на організм працюючого та (або) його потомство.

4. Небезпечні (екстремальні) умови праці, характеризуються такими рівнями факторів виробничого середовища, вплив яких протягом робочої зміни (або ж її частини) створює високий ризик виникнення важких форм гострих професійних уражень, отруєнь, каліцтв, загрозу для життя.

Відповідно до категорії робіт і класу умов праці вибирається режим роботи, при якому спостерігається найменший вплив на організм людини. Регламентуються всі можливі небезпечні і шкідливі виробничі фактори, встановлюються параметри комфортних умов.

Вплив на життя і здоров'я людей відбувається за рахунок небезпечних і шкідливих факторів.

Небезпечним фактором називається фактор, вплив якого на людину, яка працює у визначених умовах приведе до травми чи до іншого раптового погіршення здоров'я. Наприклад, машини, що рухаються, автотранспорт, механізми, відкриті струмоведучі частини.

Шкідливим фактором називається такий фактор, вплив якого на працюючу людину, у визначених умовах, приведе до захворювання чи зниження працездатності. Наприклад, наявність у повітрі шкідливих речовин, підвищена напруженість і важкість праці.

За характером та природою впливу всі небезпечні та шкідливі фактори поділяються на чотири групи:

1. Фізичні небезпечні виробничі фактори – це рухомі машини, елементи обладнання, вироби, матеріали, підвищена , або знижена температура поверхні обладнання, небезпечна напруга електричної мережі, енергія стиснутого газу, повітря тощо.

2. Хімічні небезпечні та шкідливі виробничі фактори – це дія на людину їдких та подразнюючих речовин. Хімічні небезпечні та шкідливі виробничі фактори поділяються:

- за характером дії на організм (загальнотоксичні, подразнюючі, канцерогенні, мутагенні);
- за шляхом проникнення до організму людини (через органи дихання, через травну систему, через шкірний покрив);

3. Біологічні небезпечні та шкідливі виробничі фактори– це біологічні об'єкти, вплив, яких на працюючих призводить до травми або захворювання (бактерії, віруси, рослини, тварини);

4. Психофізіологічні небезпечні та шкідливі виробничі фактори – це фізичні та нервово-психічні перевантаження.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ОРГАНІВ І ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.

Відокремлені підрозділи міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України в межах своєї компетенції:

1) інформують територіальні органи поліції та їх відокремлені підрозділи (за місцем дислокації) про виявлені ознаки загрози виникнення або повідомляють їм інформацію про реальне виникнення надзвичайних ситуацій та можливі передумови виникнення підстав для виконання спеціальних службових завдань;

2) забезпечують за напрямками діяльності участь в охороні публічного порядку, забезпечують безпеку дорожнього руху, охорону в установленому

порядку об'єктів державної, комунальної та приватної власності, протидію злочинності та участь у виконанні завдань територіальної оборони;

3) надають допомогу місцевим органам державної влади, органам місцевого самоврядування, органам військового управління, територіальним органам поліції у проведенні відселення людей з місць, небезпечних для проживання;

4) беруть участь у забезпеченні реалізації спеціального перепускного режиму на межах районів виникнення надзвичайних ситуацій (пожеж, радіоактивного, хімічного, бактеріологічного (біологічного) зараження), районів проведення антитерористичних заходів, а також під час їх ліквідації і супроводження аварійно-рятувальної та іншої спеціальної техніки до осередків зон надзвичайних ситуацій;

5) організовують у межах компетенції регулювання дорожнього руху на маршрутах евакуації, охорону публічного порядку на збірних та приймальних евакуаційних пунктах, пунктах посадки (висадки) на маршрутах евакуації і в районах (пунктах) розміщення евакуйованого населення;

6) планують та здійснюють необхідні заходи щодо захисту життя і здоров'я поліцейських від негативних чинників надзвичайних ситуацій;

7) здійснюють заходи щодо посилення охорони та введення в дію (за необхідності за окремим наказом) планів оборони адмінбудівель відокремлених підрозділів міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України;

8) здійснюють інші заходи, передбачені законодавством України.

ОСНОВНІ ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ З ОХОРОНИ ПРАЦІ

Законодавство України про охорону праці – це система взаємозв'язаних нормативно-правових актів, що регулюють відносини у галузі охорони праці. Воно складається з Кодексу законів про працю України, Законів України «Про охорону праці», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про охорону здоров'я», «Про використання ядерної енергії та радіаційний захист», «Про пожежну безпеку», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» та інших.

Базується законодавство України про охорону праці на конституційному праві всіх громадян України на належні, безпечні і здорові умови праці, гарантовані статтею 43 Конституції України.

Основоположним документом у галузі охорони праці є Закон України «Про охорону праці», який визначає основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці, регулює за участю відповідних державних органів відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні. Інші

нормативно-правові акти мають відповідати не тільки Конституції та іншим законам України, але, насамперед, цьому закону.

Державна політика у галузі охорони праці базується на принципах:

1. Пріоритету життя і здоров'я працівників, повної відповідальності роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці.

2. Підвищення рівня промислової безпеки шляхом забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництв, технологій та продукції, а також сприяння підприємствам у створенні безпечних та нешкідливих умов праці.

3. Комплексного розв'язання завдань охорони праці на основі загальнодержавних, галузевих, регіональних програм з цього питання та з урахуванням інших напрямів економічної і соціальної політики, досягнень в галузі науки і техніки та охорони довкілля.

4. Соціального захисту працівників, повного відшкодування шкоди особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

5. Встановлення єдиних вимог з охорони праці для всіх підприємств та суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів діяльності.

6. Адаптації трудових процесів до можливостей працівника з урахуванням його здоров'я та психологічного стану.

7. Використання економічних методів управління охороною праці, участі держави у фінансуванні заходів щодо охорони праці, залучення добровільних внесків та інших надходжень на ці цілі, отримання яких не суперечить законодавству.

8. Інформування населення, проведення навчання, професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці.

9. Забезпечення координації діяльності органів державної влади, установ, організацій, об'єднань громадян, що розв'язують проблеми охорони здоров'я, гігієни та безпеки праці, а також співробітництва і проведення консультацій між роботодавцями та працівниками (їх представниками), між усіма соціальними групами під час прийняття рішень з охорони праці на місцевому та державному рівнях.

10. Використання світового досвіду організації роботи щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці на основі міжнародного співробітництва.

Чітко виражена соціальна спрямованість Закону. Він гарантує не лише здорові та безпечні умови праці, а й соціальний захист працівників і інвалідів праці, а також сімей тих, хто загинув на виробництві. Закон передбачає також відшкодування моральної шкоди працівникові, якщо небезпечні або шкідливі умови праці призвели до моральної шкоди, порушення його нормальних життєвих зв'язків.

Вперше Закон проголошує, що працівник може відмовитись від роботи, якщо не виконується законодавство з охорони праці, а роботодавець при цьому буде виплачувати йому середній заробіток.

Фінансування охорони праці здійснюється роботодавцем. Працівник не несе ніяких витрат на заходи з охорони праці. Для фінансування заходів з охорони праці на підприємствах, в галузях і на державному рівні створюються фонди з охорони праці. Кодекс законів про працю -основний закон національного трудового законодавства.

Важливі питання охорони праці передбачені **Кодексом законів про працю** від 10.12.1971 № 322 – VIII.

Згідно ст. 1 КЗпП, **Кодекс законів про працю України** регулює трудові відносини всіх працівників, сприяючи зростанню продуктивності праці, поліпшенню якості роботи, підвищенню ефективності суспільного виробництва і піднесенню на цій основі матеріального і культурного рівня життя працівників, зміцненню трудової дисципліни і поступовому перетворенню праці на благо суспільства в першу життєву потребу кожної працездатної людини.

Працівники реалізують право на працю шляхом укладання трудового договору на підприємстві, в установі тощо.

Працівники мають право на (ст. 2 КЗпП):

- відпочинок відповідно до законів про обмеження робочого дня та робочого тижня і про щорічні оплачувані відпустки;
- здорові і безпечні умови праці;
- на гідне ставлення з боку роботодавця, інших працівників, на об'єднання в професійні спілки та на вирішення колективних трудових конфліктів (спорів) у встановленому законом порядку;
- на участь в управлінні підприємством, установою, організацією;
- на матеріальне забезпечення в порядку соціального страхування в старості, а також у разі хвороби або реабілітації, повної або часткової втрати працездатності, на матеріальну допомогу в разі безробіття;
- на право звернення до суду для вирішення трудових спорів незалежно від характеру виконуваної роботи або займаної посади, крім випадків, передбачених законодавством, та інші права, встановлені законодавством.

Умови договорів про працю, що погіршують становище працівників порівняно з вимогами законодавства України про працю – є недійсними.

До особливостей трудового процесу працівників органів Національної поліції України як суб'єктів державно-службових відносин можна віднести:

1. Наявність підвищених вимог до інтелектуального, морального і культурного рівня працівників НПУ, професійних, ділових і особистих якостей, стану здоров'я, стилю життя, соціальних зв'язків. Наведені вимоги знаходять своє відображення і закріплення в законодавстві. Згідно зі ст. 61 Закону України «Про Національну поліцію»:

- не може бути поліцейським особа: засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, у тому числі судимість якої погашена чи знята у визначеному законом порядку;

- особа, яка має непогашену або незняту судимість за вчинення злочину, крім реабілітованої;

- особа, щодо якої було припинено кримінальне провадження з nereабілітуючих підстав;

- особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;

- особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск.

2. Особливий порядок професійного відбору кандидатів на службу поліцію (спеціальна перевірка, тестування, медичний огляд тощо).

3. Приносять присягу, текст якої затверджується Законом.

4. Мають єдиний однострій, правила носіння та норми належності якого затверджує Міністр внутрішніх справ України і відзнаки. Поліцейському заборонено знімати з однострою чи приховувати нагрудний знак, а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів. Поліцейський, який виконує функції в цивільному одязі, зобов'язаний мати при собі нагрудний знак, передбачений цією частиною, крім випадків, коли наявність нагрудного знаку перешкоджає проведенню негласної слідчої (розшукової) дії.

5. Порядок та умови проходження служби особами рядового та начальницького складу поліції регламентуються Положенням про проходження служби особовим складом органів внутрішніх справ, Дисциплінарним статутом Національної поліції України та цілою низкою відомчих нормативно-правових актів.

6. Особи рядового і начальницького складу органів Національної поліції України являють собою особливий різновид службовців. Вони виконують управлінські, забезпечувальні та правоохоронні функції, мають відмінний від інших службовців правовий статус, здійснюють від імені і за дорученням держави, як правило, виконавчо-розпорядчі повноваження правоохоронного характеру

7. Законом України «Про національну поліцію» для осіб рядового та начальницького складу НПУ визначені певні обмеження, пов'язані зі службою. В органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність. Поліцейським заборонено висловлювати особисте

ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень. (ст. 10 Політична нейтральність). Поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім науково-педагогічної, наукової або творчої (ст. 66 Службове сумісництво поліцейських).

8. Працівники поліції перебувають під захистом держави, що здійснюється в порядку і випадках, передбачених законом. Держава гарантує особам рядового та начальницького складу НПУ соціальний захист.

9. Особи рядового та начальницького складу НПУ повинні дотримуватися суворої ієрархії (субординації) залежно від посади, наказу (розпорядження) та спеціального звання; так визначальним методом регулювання державно-службових відносин є імперативний, який базується на владі та підпорядкованості.

10. Особливий характер служби в поліції містить такі спеціальні умови для певних категорій поліцейських: службу у святкові та вихідні дні, службу позмінно, службу з нерівномірним графіком та в нічний час.

Таким чином, службова діяльність осіб рядового та начальницького складу НПУ з-поміж інших видів суспільно-корисної діяльності (праці) дозволяє визначити такі її особливості:

- у переважній більшості випадків регулюється адміністративно-правовими нормами; сферою її реалізації виступають органи Національної поліції;
- продуктом цієї діяльності, як правило, є розумова праця;
- необхідним елементом державно-службової діяльності осіб рядового та начальницького складу НПУ є дотримання вимог присяги та службової дисципліни;
- здійснення державно-службової діяльності потребує встановлення підвищених вимог до інтелектуального, морального і культурного рівня працівників поліції, професійних, ділових і особистих якостей, стану здоров'я, стилю життя, соціальних зв'язків; здійснення такого виду діяльності передбачає підвищені гарантії для працівників НПУ.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ.

Відповідно до статті 44 Закону України "Про охорону праці" державний нагляд за дотриманням законодавства та інших нормативних актів про охорону праці здійснюють:

- державний комітет України по нагляду за охороною праці;
- органи державного пожежного нагляду управління пожежної охорони.

Вищий нагляд за дотриманням законодавства про охорону праці здійснює Генеральний прокурор України.

Посадові особи органів державного нагляду за охороною праці (державні інспектори) мають право:

- безперешкодно в будь-який час відвідувати підконтрольні підприємства для перевірки дотримання законодавства про охорону праці;
- надсилати керівникам підприємств обов'язкові для розпорядження (приписи) про усунення порушень в охороні праці;
- забороняти експлуатацію підприємств, окремих робочих місць до усунення порушень, що створюють загрозу життю або здоров'ю працюючих;
- притягати до адміністративної відповідальності працівників, які порушили законодавчі та інші нормативні акти з охорони праці.

Громадський контроль за виконанням законодавства про охорону праці здійснюють:

- трудові колективи через вибраних ними уповноважених;
- профспілки - в особі своїх вибраних представників.

Профспілки здійснюють контроль за дотриманням роботодавцем законодавчих та інших нормативних документів про охорону праці, створенням безпечних і нешкідливих умов праці, відповідного виробничого побуту для працівників і забезпечення їх засобами колективного та індивідуального захисту.

Закон України «Про охорону праці» вимагає, щоб усі працівники при прийомі на роботу і у процесі трудової діяльності проходили на підприємстві навчання, інструктаж, перевірку знань з охорони праці.

Допуск до роботи осіб, які не пройшли навчання, перевірку знань з питань охорони праці забороняється.

Навчання та інструктаж працівників з питань охорони праці є складовою частиною системи управління охороною праці і проводяться:

- з учнями, вихованцями та студентами навчально-виховних закладів;
- з працівниками в процесі їх трудової діяльності.

Працівники, зайняті на роботах з підвищеною небезпекою або там, де є потреба у професійному доборі, повинні проходити попереднє спеціальне навчання і один раз на рік перевірку знань відповідних нормативних актів про охорону праці.

Теоретичне та виробниче навчання працівників з охорони праці на підприємстві проводиться при підготовці, перепідготовці, здобутті нової професії, підвищенні кваліфікації.

Після навчання з охорони праці обов'язково проводиться перевірка знань. Для перевірки знань працівників з охорони праці на підприємстві утворюється постійно діюча комісія. У складі цієї комісії повинно бути не менше 3-х осіб, які вже пройшли навчання та перевірку знань з охорони праці.

Результати перевірки знань працівників з питань охорони праці оформлюю протоколом. Особам, які при перевірці знань з охорони праці показали задовільні результати, видаються посвідчення. При незадовільному

результаті протягом одного місяця призначається повторна перевірка знань працівника. Якщо наступна перевірка також покаже незадовільний результат, то буде вирішуватись питання про працевлаштування працівника на іншому робочому місці.

Працівники, які мають перерву в роботі за професією більше одного року, проходять навчання з охорони праці до початку самостійної роботи. Допуск до самостійної роботи дозволяється тільки після вступного інструктажу, навчання, перевірки теоретичних знань первинного інструктажу на робочому місці, стажування і набуття навичок безпечних методів праці.

За характером і часом проведення інструктажі з питань охорони праці поділяються на:

- вступний
- первинний;
- повторний;
- позаплановий;
- цільовий.

Вступний інструктаж з охорони праці проводиться з:

- усіма працівниками, які щойно прийняті на роботу, незалежно від їх освіти, стажу роботи;
- працівниками, які знаходяться у відрядженні на підприємстві і беруть безпосередню участь у виробничому процесі, з водіями транспортних засобів, які вперше в'їжджають на територію підприємства;
- учнями, вихованцями та студентами, які прибули на підприємство для проходження виробничої практики;
- учнями, вихованцями та студентами в навчально-виховних закладах перед початком трудового і професійного навчання в лабораторіях, майстернях, на полігонах тощо.

Запис про проведення вступного інструктажу робиться у спеціальному журналі, а також у документі про прийняття працівника на роботу.

Первинний інструктаж проводиться на робочому місці до початку роботи з:

- працівником, новоприйнятим на підприємство;
- працівником, який переводиться з одного цеху виробництва (підрозділу) до іншого;
- працівником, який буде виконувати нову для нього роботу; відрядженим працівником, який бере безпосередню участь у виробничому процесі на виробництві;
- студентом, учнем та вихованцем, який прибув на виробничу практику перед виконанням нових видів робіт, перед вивченням кожної нової теми під час проведення трудового і професійного навчання в учбових лабораторіях, класах, майстернях, на дільницях під час проведення позашкільного навчання в гуртках та секціях тощо.

Усі робітники, після первинного інструктажу на робочому місці мають протягом 2-15 змін (в залежності від характеру роботи та кваліфікації працівника) пройти стажування під керівництвом досвідчених кваліфікованих робітників.

Повторний інструктаж проводиться з усіма працівниками: на роботах з підвищеною небезпекою – 1 раз у квартал, на інших роботах – 1 раз на півріччя. Повторний інструктаж проводиться за програмою первинного інструктажу в повному обсязі.

Позаплановий інструктаж проводиться:

- при введенні в дію нових або переглянутих нормативних актів про охорону праці, а також при внесенні змін та доповнень до них;
- при зміні технологічного процесу, заміні або модернізації устаткування, приладів та інструментів, вихідної сировини, матеріалів та інших факторів, що впливають на охорону праці;
- при порушенні працівником, студентом, учнем або вихованцем нормативних актів про охорону праці, що можуть призвести або призвели до травми, аварії чи отруєння;
- на вимогу працівників органу державного нагляду за охороною праці, вищої господарської організації або державної виконавчої влади у випадку, якщо виявлено незнання працівником, студентом або учнем безпечних методів, прийомів праці чи нормативних актів про охорону праці;
- при перерві в роботі виконавця робіт більш ніж 30 календарних днів – для робіт з підвищеною небезпекою, а для решти робіт-понад 60 днів.

Обсяг і зміст інструктажу визначається в кожному окремому випадку залежно від причин і обставин, що спричинили необхідність його проведення.

Цільовий інструктаж проводиться з працівниками при:

- виконанні разових робіт, що не пов'язані з фахом (навантажувально-розвантажувальні роботи, разові роботи за межами підприємства, цеху тощо);
- ліквідації аварій, стихійного лиха;
- проведенні робіт, на які оформлюється наряд-допуск, дозвіл тощо;
- екскурсіях на підприємства;
- організації масових заходів з учнями та вихованцями (екскурсії, походи, спортивні заходи тощо).

Цільовий інструктаж фіксується документом, що дозволяє проведення робіт, наприклад: наряд-допуском.

Первинний, повторний, позаплановий і цільовий інструктажі проводить безпосередньо керівник робіт (начальник виробництва, цеху, дільниці, майстер, інструктор виробничого навчання, викладач тощо). Первинний, повторний, цільовий та позаплановий інструктажі завершуються перевіркою знань, усним опитуванням, а також перевіркою набутих навичок безпечних методів праці. Знання перевіряє особа, яка проводила інструктаж. Про проведення первинного, повторного,

позапланового інструктажів, стажування та допуск до роботи особа, яка проводила інструктаж робить запис до відповідного журналу. При цьому, обов'язкові підписи, як того, кого інструктували, так і того, хто інструктував. Працівники підприємств, а також його керівники (власники) не мають права відмовитись від навчання, інструктажів та перевірки знань з охорони праці у тому порядку і в ті терміни, які передбачені відповідними нормативними документами.

ВИСНОВОК: Найважливішою характеристикою умов праці поліцейських є небезпечність повсякденної службової діяльності.

Проблемою особистої безпеки працівників НПУ та охорони їх праці є оптимізація умов праці з урахуванням взаємодії соціальних та економічних факторів.

Під час виконання службових обов'язків на працівників поліції впливають умови і фактори (чинники) зовнішнього середовища різноманітного походження – психофізіологічного, природного, соціального, техногенного і т. п. Тому для забезпечення безпечних умов трудової діяльності працівники поліції повинні володіти знаннями щодо можливого шкідливого (небезпечного) впливу на них цих чинників. Що стосується чинників природного походження (землетруси, повені, урагани та інші небезпечні природні явища), то їх зміст, характер впливу на людину, а також способи та засоби захисту від них розглядаються вивченні безпеки життєдіяльності та цивільного захисту, а також в межах службової підготовки поліцейських.